

Αυτοκριτική: άγνωστο σπορ στην Ελλάδα

[1] Συμπαθώ τους ανθρώπους που κάνουν αυτοκριτική. Τους συμπαθώ ακόμα περισσότερο αν αυτό το κάνουν με έναν αυτοσαρκαστικό τρόπο, χωρίς να φοβούνται να τσαλακώσουν την εικόνα τους. Ακούγοντας έναν άνθρωπο που κάνει την ειλικρινή αυτοκριτική του, εμένα μου εμπνέει εμπιστοσύνη. Ακούγοντας έναν άνθρωπο να λέει ότι αυτός όλα καλά τα έκανε, αλλά οι άλλοι φταίνε, μου προκαλεί αποστροφή.

[2] Στην Ελλάδα έχει πέσει λίγο παραπάνω δόση εγωισμού στα γονίδια μας, έτσι ώστε η αυτοκριτική να εκλαμβάνεται ως αδυναμία. Πότε είναι η τελευταία φορά που κάποιος κρατικός ή άλλος λειτουργός υπέβαλε αυτοβούλως κι όχι εξαναγκαστικά την παραίτησή του, μετά από έναν άστοχο χειρισμό; Πότε κάποιος παραδέχθηκε το λάθος του; Οι ελάχιστες εξαιρέσεις απλώς επιβεβαιώνουν τον κανόνα. Συνήθως αντιδρούν σαν τα μικρά παιδιά που κάνουν τη ζημιά και μετά λένε «Δεν το έκανα εγώ, αυτός φταίει...». Έτσι έχουμε καταλήξει να είμαστε η χώρα όπου βασική επιδίωξη δεν είναι να δημιουργήσουμε κάτι, αλλά να προσέχουμε «να μην γίνει η στραβή».

[3] Αλλά και στη ζωή του καθενός μας η αυτοκριτική δεν θα έπρεπε να κρύβεται κάτω από την κουβέρτα του εγωισμού. Η καριέρα και η ζωή μας γενικά δεν είναι το κατοστάρι της μια αναπνοής. Είναι μάλλον ένας μαραθώνιος. Όποιος λοιπόν προσπαθεί να κάνει πράγματα, αναπόφευκτα κάνει και λάθη. Τα λάθη όμως δεν τον βγάζουν από το παιχνίδι, αρκεί να μπορεί να μάθει από αυτά. Και το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνει για αυτό είναι αυτοκριτική. Η παραδοχή των λαθών και η αυτοκριτική είναι μια πράξη μέγιστης ευθύνης και αξιοπρέπειας. Αφενός είναι λυτρωτική για αυτόν που την κάνει, αφετέρου φανερώνει έναν ειλικρινή και ευθύ χαρακτήρα που δεν διστάζει να «πάρει πάνω του» τις αστοχίες του, και όχι να ψάχνει σαν παιδάκι να τις σκορπίσει στους γύρω του. Μπορεί κάποιος να χάσει μια μάχη, αλλά η αυτοκριτική τον βοηθάει να μην χάσει τον πόλεμο.

[4] Δεν είναι εύκολο να παραδεχθείς ότι έκανες λάθος. Πόσες φορές το έχουμε παραδεχθεί οι ίδιοι δημοσίως; Πόσες φορές κάναμε δημόσια αυτοκριτική για τα λάθη μας; Όχι στον καθρέφτη, αλλά μπροστά στα παιδιά μας, στο σύντροφό μας, στους φίλους ή στους συνάδελφους μας; Κι όχι για λάθη που κάναμε επειδή δεν προβλέψαμε σωστά, αλλά για λάθη που κάναμε ενώ ξέραμε το σωστό, αλλά προτιμήσαμε το εύκολο. Η αυτοκριτική απαιτεί μια γενναιότητα και καμιά φορά αυταπάρνηση που δεν την βρίσκουμε εύκολα γύρω μας. Απαιτεί να βάλεις το «εγώ» κάτω από την αλήθεια κάτι που δεν είναι προφανές σε όλους. Για πολλούς το «εγώ» είναι σημαντικότερο κι από την αλήθεια και η αυτοκριτική είναι μια γη που ποτέ δεν θα πατήσουν. Η ζωή μας άλλωστε είναι ένα άθροισμα σωστών και λάθος αποφάσεων. Όσο περισσότερες είναι σωστές τόσο το καλύτερο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και οι λάθος. Το χειρότερο όμως είναι να προσπαθούμε από εγωισμό να δικαιολογήσουμε τις λάθος αποφάσεις, προσθέτοντας ακόμα μεγαλύτερα λάθη. Εκεί έρχεται η αυτοκριτική που σαν αντίβαρο μας βοηθάει να κρατάμε την πορεία.

[5] Η αυτοκριτική θεωρείται ενέργεια αυτοϋπονόμευση ενώ στην πραγματικότητα είναι μάλλον ενέργεια αυτοβελτίωσης. Θεωρείται συνώνυμη με την ομολογία αποτυχίας αντί να είναι μια φυσιολογική, διορθωτική ενέργεια προς γνώση ημών των ιδίων αλλά κυρίως των επόμενων. Η αυτοκριτική επίσης μπορεί να μας φέρει πιο κοντά σ' αυτούς που διαφωνούν μαζί μας, αμβλύνει αντί να οξύνει τις διαφορές και δημιουργεί ένα συναινετικό κλίμα που μπορεί να ρίξει τα τείχη που υψώνουν οι εγωισμοί.

[6] Πολλές φορές ακούγεται «Δεν είναι ώρα για αυτοκριτική, αλλά για αποφάσεις». Αυτά τα δύο δεν είναι αλληλοαποκλειόμενα, αλλά μάλιστα πολλές φορές η αυτοκριτική οδηγεί σε καλύτερες αποφάσεις. Αν ο καθένας μας όταν κάτι πήγαινε στραβά αναρωτιόταν «Τι δεν έκανα εγώ καλά;» κι όχι «Πού να ρίξω τώρα το φταίξιμο;» θα ήμασταν μια πολύ καλύτερη ομάδα. Και η ζωή, όπως και να το κάνουμε, είναι ομαδικό άθλημα...

Γιώργος Μαυρωτάς, 29/10/2011, Πηγή: Protagon.gr

ΚΕΙΜΕΝΟ II

[1] ...Θα ήθελα, παρουσιάζοντας τα κείμενα αυτά, να το εξομολογηθώ αμέσως: δεν είμαι κριτικός ούτε πεζογράφος. Η ψυχολογική ανάλυση δε με τραβάει καθόλου· η παρατηρητικότητα μου λείπει σε μεγάλο βαθμό και κάθε απόπειρα περιγραφής με κάνει να πλήττω θανάσιμα. Ένα θέμα για να το εξαντλήσω, δεν έχω άλλον τρόπο παρά να το ζήσω γράφοντας. Που σημαίνει ότι βουτώ μέσα του πολύ προτού ξεκαθαρίσω τι θέλω να πω, και αφήνομαι να πλανηθώ εδώ κι εκεί, κατά προτίμηση στις γωνιές τις πιο σκοτεινές, προσπαθώντας να βλέπω ή, αν όχι, τουλάχιστον να ψάψω και ν' αναγνωρίζω.

[2] Όσο μπορώ. Γιατί, δυστυχώς, πολλές φορές τα ρεύματα με παρασύρουν, ξεχνιέμαι μπροστά σε κάτι που μ' αρέσει και, καθώς το τρέξιμο της πένας, με τις δικές του γοητίες, ξυπνά μέσα μου άλλα ένστικτα, βρίσκομαι, τη στιγμή που βγαίνω από το παράξενο αυτό κολύμπημα, πολύ μακριά, κάποτε χωρίς να' χω αγγίξει εκείνο που ζητούσα. Για να είμαι πιο ακριβής, τότε μόνο ξέρω τι θα έπρεπε να πω· αλλά είναι κιόλας αργά. Δεν μπαίνει κανένας δύο φορές μέσα στην ίδια ροή του ποταμού -για να θυμηθώ κι εγώ με τη σειρά μου τον μεγάλο Εφέσιο.

[3] Βέβαια, υπάρχουν ποιητές προικισμένοι με αξιοθαύμαστο κριτικό ταλέντο. Υπάρχουν και άλλοι, που δε βγαίνουν ποτέ από τα όρια που τους έχει θέσει η Ποίηση. Το δικό μου αμάρτημα - και πείσμα - είναι ότι, χωρίς ν' ανήκω στους πρώτους, αρνήθηκα, να συμμορφωθώ με τους δεύτερους πιστεύοντας ότι αυτά που κατά κανόνα είναι απαγορευμένα σ' ένα νόμιμο δοκιμιογράφο, επειδή αποτελούν τεκμήρια κακού ύφους, σ' έναν ποιητή που θέλει, οπουδήποτε και αν μετατοπίζεται, να μένει εκείνος που πραγματικά είναι, μπορεί όχι μόνο να του συγχωρεθούν, αλλά ίσως-ίσως και να προσγραφούν στο ενεργητικό του. Κάτι περισσότερο: θα έλεγα ότι είναι χρέος του ποιητή, ακόμη και στο χώρο αυτόν, το γεωδαιτημένο από τα όργανα ακριβείας που διαθέτει η σκέψη, ν' αποτολμά κινήματα της ψυχής αιφνιδιαστικά και ανεξέλεγκτα· να προκαλεί επεμβαίνοντας μες στη σύνταξη, πρωτοδοκίμαστους κλυδωνισμούς· το ύφος του, η γλώσσα του, ν' αποκτούν κάτι από το σκίρτημα του νεανικού οργανισμού, τη φορά του πουλιού προς τα ύψη.

[4] Φυσικά, ένα τέτοιο πράγμα δεν είναι χωρίς κινδύνους. Μπορεί ένα ιδανικό μου να ήταν ανέκαθεν η διαφάνεια και, στην Ποίηση, να μου έφτανε η καθαρότητα του ψυχισμού, που μπορούσε μια έκφραση να περικλείνει, για να πιστέψω πως την επέτυχα. Όμως η διαφάνεια των νοημάτων ήταν κάτι διαφορετικό· κι ώσπου να βρω κάποιον τρόπο ν' ανταποκριθώ σ' αυτήν, γνώρισα περιπλανήσεις κι έφτασα σε υπερβολές, που άφησαν βαθιά τα σημάδια τους πάνω στα πρώτα μου κείμενα. Καθώς τα ξαναδιαβάζω σήμερα, μαζί με τη γοητεία, που είναι φυσικό να φέρνει το ξαναζωντάνεμα μιας "ηρωικής εποχής", αισθάνομαι, την ίδια στιγμή, και μια έντονη απώθηση. Ενθουσιασμοί αδικαιολόγητοι, κάποτε, μπορώ να πω, και αντιπαθητικοί, φράσεις με απίθανο αλλά όχι, δυστυχώς, πάντοτε και αβίαστο μήκος, λυρικές εξάρσεις χωρίς αντίκρισμα, γλωσσικοί ακροβατισμοί και φραστικά πυροτεχνήματα, γενικά μια περίσσεια λόγου που, κοντά στ' άλλα, δε

μ' άφησε ποτέ να μιλήσω με τρόπο ευθύγραμμο γι' αυτά που αποτελέσανε, πιστεύω, τα κίνητρα και τη δικαίωση της ζωής μου.

[5] Δεν πειράζει· μήτε τ' απαρνιέμαι αυτά τα κείμενα μήτε δοκιμάζω, στη βασική τους δομή τουλάχιστον, να τα διορθώσω. Αντιπροσωπεύουν στα μάτια μου την εποχή που, για έναν έφηβο, το γράψιμο δεν μπορούσε να 'ναι παρά μια συνειδητή, αδιάλλακτη και αδιάκοπη άσκηση ανορθοδοξίας. Και αυτό έχει σημασία. Όταν έπιανα την πένα, θυμάμαι, ήθελα να αισθάνομαι πριν απ' όλα ελεύθερος. Έτσι σα να 'βγαίνα στα βουνά και να μπορούσα να τσαγκρουνίζομαι στ' αγριοκλώναρα, να ζουπάω πού και πού κανένα μοσχομπίζελο, να δρασκελάω χαντάκια, να πίνω χούφτες το καθαρό νερό. Ήθελα στο βάθος, να τραγουδήσω αλλιώς απ' ό,τι τραγουδάνε οι άλλοι - κι ας ήτανε φάλτσα. Θέλω να πω ότι το βάρος της γοητείας έπεφτε στην παράβαση· που σιγά-σιγά με τα χρόνια, είδα ότι ήταν πολύ περισσότερο μια πρόγευση της βαθύτερης αλήθειας, που κουβαλά μέσα της η νεότητα χωρίς να το γνωρίζει, παρά μια σκέτη αυθαιρεσία, ώστε να την κρίνεις με συγκατάβαση και να την προσπεράσεις. Και πως, στο κάτω-κάτω, αν με είχε οδηγήσει στ' αμαρτήματα που απαρίθμησα, έφταιγε η απειρία μου η προσωπική και όχι, καθόλου, η ίδια η αρχή, που μ' έβαζε να δυσπιστώ σε κάθε τι το παραδεγμένο και συστηματικά να το αντιστρατεύομαι.

Ο. Ελύτης, Ανοιχτά Χαρτιά

ΚΕΙΜΕΝΟ ΙΙΙ

Οι μάρτυρες

Οι μάρτυρες της ζωής μου
χάνονται ένας ένας.
Για τόσα ασήμαντα
ή και σπουδαία που έζησα
μένω μονάχα εγώ να μαρτυρήσω
και τώρα ποιος να με πιστέψει
πως λέω την αλήθεια.
Έτσι μπορώ να μπω μες στο παιχνίδι των κατασκευών
Για δύσπιστους και εύπιστους μαζί
Να αλλάξω κατ' αρέσκειαν τα πράγματα
Κάποτε, με λίγη φαντασία,
απλώς τα επινοώ
μα τελικά εγκαταλείπω την προσπάθεια
οι καταθέσεις παραμένουν ίδιες.
Πίσω από την πλάτη μου
στέκεται ακοίμητος και μ' ελέγχει
των πρώτων μου χρόνων ο εαυτός.

Τίτος Πατρίκιος, Ποιήματα Β', 1959-2017, Κίχλη, 2018

ΘΕΜΑ Α

Να παρουσιάσετε συνοπτικά σε μία παράγραφο (60-80 λέξεις) την αξία της αυτοκριτικής για το άτομο σύμφωνα με τον συγγραφέα του κειμένου Ι. (15 μονάδες)

ΘΕΜΑ Β

1α) Να γράψετε δίπλα από κάθε αριθμό τη λέξη Σωστό ή Λάθος ανάλογα με το αν νομίζετε ότι η πρόταση αποδίδει ορθά το νόημα του κειμένου. Στη συνέχεια να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, παραθέτοντας τα αντίστοιχα χωρία από τα κείμενα. (5 μονάδες)

- α. Ο συγγραφέας του κειμένου I παραδέχεται πως ένας άνθρωπος που ασκεί δημόσια αυτοκριτική του φαίνεται αναξιόπιστος.
- β. Σύμφωνα με το κείμενο I, μέσα από τα λάθη μας μπορούμε να μάθουμε και να συνεχίσουμε την προσπάθεια βελτιώνοντας τις αδυναμίες μας.
- γ. Ο συγγραφέας του κειμένου I υποστηρίζει πως ο εγωισμός είναι ένα ελάττωμα που μας εμποδίζει να σκεφτούμε και να ομολογήσουμε τα λάθη μας.
- δ. Ο Ο. Ελύτης (κείμενο II) νιώθει υποχρεωμένος να πειραματίζεται με νέους και απροσδόκητους τρόπους έκφρασης.
- ε. Ο ποιητής (κείμενο II) στο πλαίσιο της αυτοκριτικής του αποκηρύσσει τα πρώτα του κείμενα.

1β) Ο Οδυσσεύς Ελύτης διατυπώνει την άποψη ότι για ένα έφηβο το γράψιμο δεν μπορεί παρά να είναι «*παρά μια συνειδητή, αδιάλλακτη και αδιάκοπη άσκηση ανορθοδοξίας*». Να σχολιάσετε την άποψη σε μία παράγραφο 80-100 λέξεων. (5 μονάδες)

2α) Πιστεύετε ότι ο τίτλος του κειμένου II αποδίδει αποτελεσματικά το περιεχόμενό του; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. (6 μονάδες)

2β) Ποια επικοινωνιακή λειτουργία επιτελούν τα συνεχή ερωτήματα που χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα του κειμένου I ; (3 μονάδες)

2γ) Η τελευταία παράγραφος του κειμένου I διακρίνεται από θεατρικότητα και αμεσότητα. Να εντοπίσετε δύο γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα που επιβεβαιώνουν αυτή την παρατήρηση. Ποια θεωρείται ότι είναι η πρόθεσή του; (3 μονάδες)

2δ) Ο Οδυσσεύς Ελύτης (κείμενο II) χρησιμοποιεί συχνά την άνω τέλεια. Αφού εντοπίσετε τα σχετικά σημεία, να αιτιολογήσετε την χρήση της. (3 μονάδες)

3α) Το κείμενο II αποτελεί ένα στοχαστικό δοκίμιο. Να εντοπίσετε τέσσερις επιλογές του συγγραφέα που να επιβεβαιώνουν αυτή τη διαπίστωση. (8 μονάδες)

3α) Πώς συνδιαλέγονται τα κείμενα I και II; (7 μονάδες)

ΘΕΜΑ Γ

Ποιο είναι το ερώτημα που προκύπτει, κατά τη γνώμη σας, από το ποίημα; Πώς απαντά το ποιητικό υποκείμενο σε αυτό και πώς εσείς; (15 μονάδες)

ΘΕΜΑ Δ

Να εκθέσετε σε 350-400 λέξεις την προσωπική σας άποψη σχετικά με το αν η άσκηση αυτοκριτικής συμβάλλει στον περιορισμό της κακόβουλης κοινωνικής κριτικής. Να υποθέσετε ότι το κείμενό σας θα δημοσιευθεί στην εφημερίδα του σχολείου σας. Για τη σύνθεσή του κειμένου σας να αξιοποιήσετε στοιχεία και από τα κείμενα αναφοράς. (30 μονάδες)